

об'єкта і суб'єкта, між якими може відбуватися інверсія (хоча і не повною мірою), є осн.

Соц. ін-ти – д-ва, ЗМІ, освіта, сім'я – чітко відтворюють інформ. та соц. практики, у т. ч. соц. дії, пов'язані з насильством та агресією. Осн. генетичними джерелами екстремізму та насильства виступають конструюючі їх дух., культ., екон., політ., психол. та мовні джерела. Симулякр насильства, що виникає у пресі, радіопередачах, телевізійному екрані, – це **Н. і.**, укладене в самій природі образів.

Осн. форми **Н. і.**: інформ. пресинг, перекручена інформація, недостатня інформація, нелегітимна інформація. Звідси найбільш заг. механізмами є: інформ. тиск, спотворення інформації, приховування інформації, незаконне отримання інформації. Взяття влади над об'єктом відбувається за допомогою дискурсивного акту, що фактом свого виконання створює відповідний стан соц. об'єкта. (*О. Дзьобань, О. Соснін*)

НАТОВП – відносно короткочасне, слабоорганізоване та безструктурне скупчення людей, що має значну силу впливу на сусп.-во, здатне миттєво дезорганізувати його поведінку і діяльність, пов'язане між собою спільним емоційним станом, об'єктом уваги, усвідомленою або неусвідомленою метою. **Н.** є предметом дослідження політ. психології (аналізує закономірності політ. поведінки і свідомості людей), історії (вивчає істор. події за участю великої к-сті людей), соціології (прогнозує поведінку **Н.** з урахуванням відмінностей його учасників), психології (пояснює механізми перетворення людини в частину **Н.**). Феномен **Н.** осмис-

лювався науковцями неоднозначно: в межах соц.-екон. підходу (К. Маркс, Ф. Енгельс, Ф. Фукуяма та ін.) роль і значущість маси людей оцінюються позитивно, як необхідна рушійна сила сусп. розвитку; представники соц.-психол. підходу (Г. Лебон, Г. Тард, З. Фрейд, К.-Г. Юнг, Е. Канетті та ін.) негативно оцінюють цей феномен. Значущу роль у суч. оцінках феномену **Н.** і у формуванні політ. технологій Новітньої доби відіграють учення Г. Лебона, Г. Тарда. З політ. точки зору **Н.** – тимчасове безструктурне скупчення людей на певній території, які чітко не усвідомлюють спільність цілей, однаково, спонтанно, емоційно реагують на зовн. об'єкти своєї уваги. Випадкове знаходження значної к-сті окремих індивідів у конкретному місці перетворює їх у **Н.** завдяки впливу зовн. збудників. Учасник **Н.** починає виявляти риси, які йому первісно не притаманні. Соц. структура **Н.** є простою: лідер (лідери) і всі ін. учасники, які характеризуються єдністю, що постійно зростає через багаторазове взаємне посилення колект. почуттів та емоцій. Одним із центр. факторів впливу на **Н.** є наявність лідера. Він використовує різні механізми керування людьми (переконання, запал, принадливість, приклад) залежно від професіоналізму та власних політ. цілей, моральних якостей, системи цінностей. **Н.** не керується усталеними сусп. нормами, втім іноді виявляє високу моральність, коли лідери апелюють до почуттів гідності, честі, патріотизму, що може зумовити готовність учасників жертвувати навіть життям. Особливістю **Н.** є схильність до крайнощів, перебільшень, надмірностей будь-яких виявів, що стосується як лідера, так і пересіч-

ного учасника. Традиційно виділяють такі види **Н.**: випадковий – швидко утворюється і зникає, керований соц. нормами (дорожньо-транспортна пригода); конвенційний – обумовлений спільним інтересом до масового розважального заходу, характеризується слабким рівнем взаємодії (вболівальники); експресивний – має низький рівень організованості, характеризується підвищеною емоційністю (протестувальники, учасники святкових або поховальних заходів); активний – вчиняє дії відносно конкретного об'єкта, швидко піддається агресивним або панічним настроям. Для всіх видів **Н.** можна виділити спільні характерні риси: постійне прагнення до зростання; панування рівності серед учасників; високий рівень контактності; відсутність певної спрямованості й чітко окресленої, досяжної мети, крім того цілі можуть змінюватись, втрачатись, підмінюватись; навіюваність; зниження інтелектуального рівня (у порівнянні з ізольованою особистістю); нівелювання індивідуальності, анонімність; перевага почуттєвого над раціон.; низький рівень культури (культура окремої людини зникає, розчиняється); нетерпимість; ослаблення дієвості моральних і прав. норм; потужне почуття впевненості у правильності своїх дій; зниження рівня почуття відповідальності за свої дії. (*О. Стасевська*)

НАУКА СОЦІАЛЬНА – сфера людської діяльності, осн. завданням якої є вироблення і теорет. систематизація об'єктивних знань про сусп-во і закони його розвитку. До **Н. с.** належать екон., політ., істор., соц.-філос., соціол., психол. науки. Об'єктом соц. пізнання виступає сусп-во, все різноманіття прояву

об'єктивної для суб'єкта, що пізнає, життєдіяльності людей. Суб'єкт соц. пізнання – людина, яка цілеспрямовано відображає у своїй свідомості (відчуттях і думках) об'єктивно існуючу реальність сусп. буття. У строгому сенсі слова, будь-яке пізнання, оскільки воно відбувається в сусп-ві, є соц. Крім того, людина, що є суб'єктом пізнання, – істота соц., на пізнавальну діяльність якої діють і соц. якості, і дух.-психол. стан. Поняття «**Н. с.**» вживається для того, щоб розмежувати знання про сусп-во і знання про природу, оскільки соц. пізнання має багато особливостей, що відрізняють його від пізнання природних процесів і явищ. **Н. с.** – це пізнання людьми законів функціонування сусп-ва і самих себе, своїх цілей, бажань, потреб. **Н. с.** узагальнює, генералізує, прагне пояснити різноманіття сусп. буття, спираючись на закони його функціонування і розвитку, щоб на підставі й у межах цієї теорет. системи можна було передбачати майбутнє.

Найважливіші відмінності **Н. с.** від природничих наук: 1) у природничих науках спочатку який-небудь предмет можна розглядати ізольовано від ін., абстрагуючись від його зв'язків і взаємовпливу реального світу. Соц. пізнання перш за все має справу із системою взаємозв'язків і відносин. Уявити собі який-небудь предмет дослідження – власність, владу, ідеологію, культуру тощо – без системи відносин і взаємовпливу неможливо; 2) у природничих науках відкриті закони, дія яких достатньо незмінна. Соц. життя, навпаки, дуже рухоме, мінливе, тому закони, що діють у сусп-ві, мають хар-р тенденцій, а не жорстко детермінованих залежностей; 3) особливістю об'єкта соц. пізнан-

Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

Харківська асоціація політологів

ПОЛІТОЛОГІЧНИЙ ЕНЦИКЛОПЕДИЧНИЙ СЛОВНИК

За редакцією професора *М. П. Требіна*

Харків
«Право»
2015

УДК 32(038)
ББК 66(0)я2
П50

*За планом науково-дослідних робіт
Міністерства освіти і науки України 2013–2015 рр.*

*Рекомендовано до видання вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 6 від 20 лютого 2015 р.)*

Рецензенти:

В. М. Бебик – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри суспільно-політичних наук, глобалістики та соціальних комунікацій Університету «Україна», Голова Всеукраїнської асоціації політичних наук;

В. Д. Гончаренко – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, заслужений діяч науки і техніки України, академік Національної академії правових наук України;

В. Ф. Смолянюк – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та соціології Київського національного економічного університету імені В. Гетьмана

Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. По-
П50 грібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. – Х. : Право, 2015. – 816 с.

ISBN 978-966-458-848-2

Політологічний енциклопедичний словник охопив аналіз основних категорій політичної науки. Основний зміст словника розкриває сутність, поняття, цінності та значення політики, її ролі в житті особи та суспільства, нації і держави, у долі народів і людства загалом. Призначення Словника – сприяти формуванню нової політичної культури українського суспільства, що орієнтована на ідеї демократії, свободи і європейські цінності. У Словнику розглянуто понад 600 найважливіших понять політології.

Для науковців, політичних діячів, викладачів, аспірантів, студентів ВНЗ, а також усіх, хто цікавиться політикою та політичною наукою.

УДК 32(038)
ББК 66(0)я2

ISBN 978-966-458-848-2

© Герасіна Л. М., Погрібна В. Л., Полі-
щук І. О. та ін., укладання, 2015
© Видавництво «Право», 2015

Науково-довідкове видання

**Політологічний
енциклопедичний
словник**

За редакцією професора *М. П. Требіна*

Редактор *С. А. Пашинська*
Коректор *Н. Ю. Шестьора*
Комп'ютерна верстка *О. І. Сенько*

Підписано до друку з оригінал-макета 03.11.2015.
Формат 70×100 $\frac{1}{16}$. Папір офсетний. Гарнітура Times.
Ум. друк. арк. 65,8. Обл.-вид. арк. 61,9. Вид. № 1271.
Тираж 500 прим.

Видавництво «Право» Національної академії правових наук України
та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевська, 80а
Тел./факс (057) 716-45-53
Сайт: www.pravo-izdat.com.ua
E-mail для авторів: verstka@pravo-izdat.com.ua
E-mail для замовлень: sales@pravo-izdat.com.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції — серія ДК № 4219 від 01.12.2011 р.

Виготовлено у друкарні ФОП Леонов
Тел. (057) 717-28-80